

Билиця У. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

**АНГЛОМОВНА КОМПАРАТИВНА ФРАЗЕОЛОГІЯ
НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ PHYSICAL STATES**

Стаття виконана в руслі антропоцентричної парадигми лінгвістики і присвячена питанню вербалізації концепту PHYSICAL STATES одиницями англомовної компаративної фразеології. Її актуальність зумовлена загальною спрямованістю сучасних мовознавчих студій на аналіз мовних засобів репрезентації різних культурно значущих концептів, центральним із яких є макроконцепт HUMAN BEING та одна з його складових частин – концепт PHYSICAL STATES.

Обрання у статті компаративних фразеологізмів як об'єкта аналізу, на матеріалі яких здійснюється опис досліджуваного концепту, зумовлено тим, що саме ці одиниці є значною мірою семантично і номінативно зорієнтованими на позначення HUMAN BEING, отже, здатні досить коротко, проте смно і влучно, образно й емоційно дати характеристику її якостям, діям та вчинкам.

У дослідженні здійснено дихотомічний підхід до моделювання структури досліджуваного концепту, що зумовлено двоїстим і полярним характером рис та ознак загалом HUMAN BEING та PHYSICAL STATES зокрема. Ознаки концепту, на кшталт “strong – weak”, вербалізовані компаративними фразеологізмами, розглядаються у статті як дихотомічні опозиції, складові частини якої протиставляються одна одній за змістом і за оцінністю. У статті проаналізовані опозиції, що стосуються цілої низки концептуальних фізичних ознак HUMAN BEING за загальним станом здоров'я, за виглядом та кольором обличчя, за проявами фізичного стану (манери поведінки, рухів, ходи), за віковими ознаками тощо. Паралельно у статті здійснено системно-ідеографічну класифікацію одиниць компаративної фразеології, що вербалізують зазначені ознаки, а також частковий аналіз їхньої семантики з погляду когнітивної лінгвістики та лінгвокультуроології.

Загалом концепт PHYSICAL STATES вербалізують 745 компаративних фразеологізмів, що становить, за даними нашої картотеки, 25,9% від загальної кількості одиниць макроконцепту HUMAN BEING. Під час проведення аналізу оцінного складника досліджуваного концепту виявлено, що відсоткове співвідношення негативно-оцінних компаративних одиниць до позитивно-оцінних становить 46 : 39%, решту відсотків формують нейтрально-оцінні й амбівалентні фразеологізми (відповідно 12 : 3%). Дослідження дозволило також виявити, що у формуванні одиниць, що вербалізують концепт PHYSICAL STATES, домінують, за нашими підрахунками, зооморфна (30,9%), предметно-артефактна (18,6%), фітоморфна (8,9%) та речовинно-мінералогічна (7,5%) концептуальні сфери.

Ключові слова: антропоцентризм, фразеологія, компаративна фразеологічна одиниця, дихотомія, дихотомічна опозиція, концепт.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження, виконані в руслі антропоцентричної парадигми, значною мірою присвячені вирішенню одного з масштабних завдань – системному і комплексному опису ЛЮДИНИ, яка є одним із ключових макроконцептів будь-якої картини світу. Саме такій проблемі антропоцентричного характеру присвячена дана стаття, у якій робиться спроба описати на матеріалі компаративних фразеологічних одиниць (далі – КФО) одну зі складових частин макроконцепту ЛЮДИНА (далі – HUMAN BEING) – концепт ФІЗИЧНИЙ СТАН (далі – PHYSICAL STATES).

Актуальність цього дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних мовознавчих студій на аналіз мовних засобів репрезентації різних культурно значущих концептів, одним із яких є макроконцепт HUMAN BEING та його складова частина – концепт PHYSICAL STATES.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі вербалізації фізичного стану ЛЮДИНИ за допомогою фразеологічних одиниць (далі – ФО) різних мов присвячено у вітчизняній фразеології не так уже й багато публікацій (В. В. Жарікова [6], Б. І. Лабінська [7], І. В. Обіход [11], Л. М. Печенікова [12]). Фрагментарно такі описи

на матеріалі ФО різних мов фігурують у загальних дослідженнях ЛЮДИНИ таких мовознавців, як: О. Ф. Арсентьєва, Г. А. Багаутдинова, Н. Б. Дем'яненко, З. С. Мацюк, О. Г. Сошко, інших. Описи ЛЮДИНИ на матеріалі КФО взагалі поодинокі (О. С. Альошин [1], К. І. Мізін [9], Л. Ю. Лебедева [8]), тоді як саме ці одиниці з усіх фразеологізмів є чи не найбільш «антропомісними» (термін В. М. Телії), тобто є семантично і номінативно зорієнтованими на ЛЮДИНУ. Ці мовні знаки завдяки такій антропомаркованій сутності, а також наявності у своїй семантиці яскраво вираженої оцінності, образності й емоційності здатні досить коротко, проте ємно і влучно дати характеристику ЛЮДИНІ, її ознакам та властивостям, зокрема фізичним.

Постановка завдання. Стаття присвячена питанню вербалізації саме фізичних ознак ЛЮДИНИ, і виконана вона на матеріалі англійських КФО. Таких праць як у вітчизняній, так і в закордонній фразеології нами не виявлено, що і зумовило мотиви вибору теми цієї статті.

Отже, **матеріалом дослідження** слугують 745 КФО англійської мови зі спільним семантичним компонентом PHYSICAL STATES, виокремлені методом суцільної вибірки із вітчизняних і закордонних лексикографічних джерел [2; 3; 14–16] і верифіковані на предмет їх реального вживання в сучасній англійській мові за допомогою аналізу корпусів – The British National Corpus (далі – BNC) та The Corpus of Contemporary American English (далі – COCA).

Головною метою дослідження є виявлення КФО англійської мови, що вербалізують різні змістові параметри концепту PHYSICAL STATES, а також здійснення їх ідеографічної класифікації та короткого розгляду їхньої семантики з погляду когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

У дослідженні використані такі **лінгвістичні методи та прийоми**: *фразеологічна ідентифікація* – для добору й інвентаризації КФО; *концептуальний аналіз* – з метою моделювання структури концепту PHYSICAL STATES; *компонентний аналіз* – для уточнення семантичної структури досліджуваних одиниць; *елементи кількісних підрахунків* тощо.

Виклад основного матеріалу. Серед КФО, що вербалізують різні змістові параметри концепту PHYSICAL STATES, варто виокремити одиниці різних типів, зокрема: *ад'єктивні* – (*as*) *fresh as a daisy*; *субстантивні* – *eyes like a hawk*; *дієприкметникові* – (*as*) *built like a castle*; *дієслівні* – *move like a tortoise* тощо. Подібні одиниці містять

у своїй структурі: **а) основу порівняння** (в іншій термінології – *об'єкт порівняння, comparandum* або *tertium comparationis*), виражені прикметником, дієприкметником, іменником чи дієсловом, які експлікують певну ознаку, властивість людини, що підлягають порівнянню: (*as*) *weak as water*; **б) порівняльну частину** (або інакше *comparatum, суб'єкт порівняння, образ-еталон*), виражену зазвичай іменником, часто із прикметником, які представляють символічний образ певної концептуальної сфери навколишнього світу, ознаки або властивості якого за аналогією переносяться на ЛЮДИНУ, як-от (*as*) *straight as an arrow* тощо. До структури порівняння входять також формальні елементи – *as, like*, які відіграють функцію зв'язку між основою порівняння та порівняльною частиною КФО. Такі одиниці являють собою семантично цілісні словосполучення порівняльного характеру із цілком або частково переосмисленим значенням і є стійкими у вживанні.

Особливу роль у структурі КФО відіграють **суб'єкти порівняння**, тобто *образи-еталони*, які найбільше впливають на характер семантики цих одиниць. Слідом за К. І. Мізіним під терміном образ-еталон ми розуміємо не сам еталон як певний зразок, мірило, стандарт чого-небудь, а тільки *певну ознаку*, яка в межах цього еталонного зразка обирається під час порівняння [10, с. 69]. Так, у виразі (*as*) *slow as an ox* актуалізована тільки одна ознака образу-еталона *ox* – *повільність руху*, тоді як для цього зооніма характерні й інші ознаки – *сила, величність фігури* тощо. Тому образи-еталони, які втілюють у собі наочно-відчуттєві ознаки предметів і явищ навколишньої дійсності, стають образною підміною останніх і переносяться за аналогією на ЛЮДИНУ, зокрема на її ФІЗИЧНІ ОЗНАКИ. У структурі КФО ці образи-еталони стають тими елементами, що мотивують і моделюють образну основу цих одиниць. Окрім цього, образи-еталони в семантичній структурі КФО виконують роль носіїв певної лінгвокультурної інформації – оцінності, національно-культурної та гендерної маркованості, а також вказують на джерела формування цих одиниць. Так, наприклад, у КФО (*as*) *slow as molasses (in January)* (амер.) образ-еталон *molasses* транслює всьому виразу, джерелом формування якого є речовинна концептуальна сфера, негативну оцінність та етнокультурну маркованість, роблячи тим самим у сукупності з іншими мовними знаками свій внесок у формування асоціативно-образного, оцінного й етнокультурного складників цього концепту.

Загалом дослідження концепту PHYSICAL STATES і його компаративно-фразеологічних номінацій здійснено у статті за бінарним принципом, який використовується в дослідженнях багатьох галузей знань, зокрема в лінгвістиці. Однією з форм бінарності є явище *дихотомії*, під яким у логіці розуміють поділ обсягу поняття на два види, що суперечать одне одному. Зазвичай у результаті дихотомічного поділу родового поняття (А) отримують два види поняття (Х і не-Х), що перебувають у відношенні суперечності. У разі дихотомії може відбуватися також поділ окремої ознаки на дві види, одна з яких водночас є родовою і стає основою поділу [13, с. 157].

Аналогічний дихотомічний поділ спостерігається під час аналізу змістових параметрів PHYSICAL STATES, для сутності яких характерний двоїстий і водночас полярний характер рис та ознак, як-от: “*healthy – unhealthy*”, “*active – inactive*” тощо, що і зумовлює можливість сформулювати модель досліджуваного концепту за *дихотомічним* принципом. Такі концептуальні ознаки розглядаються у статті як *дихотомічні опозиції* або *гіпоконцепти*, які відповідають дихотомічній схемі «Х і не-Х» і які, будучи протиставленими за змістом і за аксіологічною шкалою, усе-таки об’єднані навколо спільної семи PHYSICAL STATES. Такий дихотомічний підхід до об’єкту дослідження апробований у низці публікацій автора цієї статті [4; 5 та ін.].

Пристаючи до конкретного аналізу досліджуваного концепту, варто зазначити, що ФІЗИЧНИЙ СТАН, ЗДОРОВ’Я ЛЮДИНИ є основою її життєдіяльності, ставлення до них у різних культурах є також різним і залежить від різноманітних чинників: від рівня економічного, духовного і культурного розвитку нації, від її менталітету тощо. Вищезазначені поняття є багатовимірними, а тому вони проявляються в різних станах, які можуть бути представлені широким набором дихотомічних опозицій. У зв’язку з їхньою великою кількістю аналізу підлягають тільки ті, які вербалізовані найбільшою кількістю КФО, а інші включені в кількісні підрахунки, представлені у статті:

1. Опозиція а) HEALTHY, STRONG – б) UNHEALTHY, WEAK: а) – (as) **strong** as a horse / as a lion / as an oak, (as) **right** as a ninepence / as a trivet, (as) **fresh** as a bean, (as) **hard** as a bone / as flint, (as) **fit** as a fiddle / as a fiddler, **be built** like a castle / like a brick shithouse, **look** like a fighting-cock / like a cat with nine lives тощо; б) – (as) **sick**

as a kitten / as a dog / as a parrot, (as) **weak** as water (dish-water) / as straw, (as) **limp** as a rag / as a glove, **look** like a boiled rag / like a man of straw / like a ghost / like an autumn fly / like a tired butterfly / like a bag of bones тощо.

Обидва гіпоконцепти цієї опозиції виявляють високу щільність вербалізації (88 : 53), що свідчить про культ у носіїв англійської мови здорової, фізично сильної ЛЮДИНИ, насамперед чоловіка. Тому семантика значної частини одиниць є насамперед маскулінно маркованою, як-от: *be built like a castle / like a brick shithouse*, (as) **fit** as a fiddler, **look** like a fighting-cock тощо. Такою ж є семантика цілої низки інших КФО, у складі яких фігурують лексеми, що номінують великих, міцних та витривалих тварин (*horse, bull, ox, lion*), які відповідно асоціюються із чоловічою статтю.

Велика кількість КФО виявляють спільність образних асоціацій різних етносів у виборі образів-еталонів для експлікації зазначених фізичних станів: (as) *strong as a bull / as an ox / as a horse / as an oak*, (as) *sick as a dog, look like an autumn fly*, що дозволяє вважати ці КФО фразеологічними універсалами: англ. (as) *strong as a bull* – укр. *здоровий як бик* – пол. *zdrowy jak byk* – рос. *здоров как бык*.

З іншого боку, чимала кількість одиниць цієї дихотомії характеризуються неповторністю своїх образних асоціацій, характерних тільки для англомовного етносу: (as) **fit** as a fiddle, (as) **hard** as goat’s knees, (as) **right** as a trivet, (as) **sound** as a bell / as a drum, (as) **strong** as brandy, (as) **weak** as dish-water, **look** as if one has seen a ghost / like a death’s head on a mopstick тощо. Водночас ціла низка КФО цієї опозиції має непрозору внутрішню форму, їхня семантика виглядає на синхронному рівні алогічною і тільки етимологічний аналіз дозволяє виявити їхню мотиваційно-образну основу. Так, наприклад, КФО (as) **fit** as a fiddler («здоровий, при доброму здоров’ї») начебто вмотивована лексемою *fiddler*, якому для вуличних вистав-концертів потрібно багато сил і здоров’я. Проте фразеографічні джерела вказують на те, що ця й інша КФО (as) **fit** as a fiddle сформовані шляхом алітерації [16]. Аналогічне явище спостерігається у КФО (as) **right** as rain («цілком здоровий, у повному порядку») [16].

У формуванні одиниць гіпоконцепту HEALTHY, STRONG переважають образи-еталони зоонімної концептуальної сфери (24%) та предметно-артефактної (24%), а гіпоконцепту UNHEALTHY, WEAK – також зоонімної (25%) та предметно-артефактної (22%). Більшість одиниць першої складової частини цієї дихотомічної

пари мають позитивну оцінність, другої – негативну, хоча загалом їхня оцінність може бути й контекстуально залежною. Семантика окремих одиниць експлікує співчутливе ставлення до кволої, хворої HUMAN BEING – (as) *weak as a kitten, look like a wet hen / like a boiled rag* тощо.

2. Опозиція за виглядом та кольором обличчя: а) FRESH, COLOURED – б) PALE, UNCOLOURED: а) – «здоровий» вигляд обличчя асоціюється з його свіжістю та рум'янцем на ньому: (as) *fresh as a bean / as a daisy / as a dewdrop / as a rose / as (new) paint, (as) red as a peony / as a beet / as a lobster / as a cherry / as raspberries / as a poppy / as a turkey-cock*; б) – «нездоровий» вигляд обличчя часто пов'язаний із блідим або жовтуватим відтінками: (as) *pale as ashes / as a sheet / as a lily / as chalk / as a death, (as) yellow as wax / as a buttercup / as a lemon / as the dead*.

Деякі КФО цієї дихотомії мають свої аналоги в інших мовах і є фразеологічними універсалиями, як, наприклад: англ. (as) *red as a lobster* – укр. *червоний як рак* – рос. *красный как рак* – нім. *rot wie Krebs* – пол. *czzerwony jak rak*.

Образні асоціації гіпоконцепту FRESH, COLOURED найбільш часто стосуються фітонімної сфери (57%), а PALE, UNCOLOURED – речовинно-мінералогічної (22%) і також фітонімної (19%). У КФО обох складових частин цієї дихотомії часто фігурують фітоніми, які експлікують здебільшого червоний або білий / блідий / жовтий кольори і які відповідно пов'язуються зі здоровим / нездоровим виглядом обличчя: (as) *red as a peony / as a poppy / as a rose / as raspberries, (as) white as a nip, (as) yellow as a buttercup* тощо.

КФО гіпоконцепту FRESH, COLOURED є переважно позитивно оцінними, якщо ж компонентом основи порівняння є лексема *red*, то вони можуть набувати й негативної оцінки, якщо це стосується ЛЮДИНИ у стані роздратування, злості, як-от: (as) *red as a lobster / as a brick / as a beet* тощо. Вираз (as) *red as a turkey-cock* узагалі має здебільшого негативну конотацію, оскільки в основі мотивації лежить образ індики із червоним забарвленням гребеня у стані його роздратування та збудження.

У фразеологізмах, що вербалізують гіпоконцепт PALE, UNCOLOURED, переважає негативна конотація, хоча окремим із них властивий також відтінок співчутливості у зв'язку з використанням у них образів-еталонів, пов'язаних зі смертю: (as) *pale (white) as a death / as a corpse / as a ghost, (as) yellow as the dead* тощо. Подібні образні асоціації спостерігаються і в інших мовах.

У складі одиниць цієї дихотомії є ціла низка етнокультурно маркованих одиниць – (as) *fresh as a bean, (as) pale as a blindworm / as a muffin / as ivory, (as) yellow as a guinea*, які містять у своїй структурі специфічно вжиті або й узагалі безеквівалентні лексеми. Так, наприклад, вираз (as) *yellow as a guinea* має у своєму компонентному складі унікальний компонент *guinea* (гінея) – назву англійської золотої монети, що була в обігу в XVII–XVIII ст. в Англії [16].

Одиниці цієї дихотомії виявляють змішану гендерну маркованість: (as) *fresh as a rose / as flowers in May, (as) red as a peony / as a poppy* (фемінінна); (as) *red as a (boiled) lobster / as a turkey-cock* (завичай маскулінна).

3. Опозиція а) ALIVE – б) LIFELESS, DEAD: а) – *be / look like a cat with nine lives, have as many lives as a cat / more lives than a cat / nine lives like a cat*; б) – (as) *dead as an adder / as a herring / as a mackerel / as a meat axe / as a stone, (as) stiff as a board / as a poker, (as) still as a carving / as a corpse / as a death / as the dead, die like flies / like a rat in a hole* тощо. Наведені приклади свідчать про те, що в разі вербалізації концепту ALIVE у носіїв англійської мови, як і в носіїв багатьох інших мов, часто виникають асоціації, пов'язані з *котом*, його живучістю.

Фактичний матеріал нашої картотеки засвідчує значну кількісну перевагу одиниць, що вербалізують гіпоконцепт LIFELESS, DEAD, що зумовлено, очевидно, таємством, незвіданістю і загадковістю поняття смерті, яке людство протягом усього свого існування розгадати не може.

Серед КФО, що вербалізують гіпоконцепт LIFELESS, DEAD, є ціла низка одиниць не просто з національно-специфічною, а взагалі з унікальною семантикою, які містять у своєму компонентному складі як образи-еталони: а) унікальні компоненти, що не вживаються в таких виразах інших мов: (as) *dead as a meat axe / as mutton*; б) назви окремих морських риб – (as) *dead as a herring, (as) dead as a mackerel*, що пов'язано з морським статусом англословних держав; в) назви унікальних птахів: (as) *dead as the dodo*; г) унікальні антропонімічні компоненти історичного, біблійного або міфологічного походження: (as) *dead as Queen Ann / as Julius Caesar / as Pontius and Pilate* тощо.

У формуванні КФО, що вербалізують гіпоконцепт ALIVE, переважають образи-еталони зоонімної концептуальної сфери (50%), а гіпоконцепт LIFELESS, DEAD – предметно-артефактної (37%) і також зоонімної (27%). Оцінність одиниць

вищеназваної дихотомії не є чітко вираженою, у більшості вона є контекстуально залежною.

4. Опозиція а) SOBER – б) DRUNK: а) – (as) *sober as a judge / as a parson, (as) dry as a bone / as a chip / as a fish*; б) – (as) *drunk as a lord / as a fiddler / as a piper / as a beggar / as a sailor / as a tinker / as an ape / as the devil / as a fiddler's bitch / as a fish / as a newt / as a skunk / as a wheelbarrow, (as) tipsy as a thrush in a vineyard, (as) tight as a tick / as a flea / as a drum, drink like a fish / like a lord* тощо.

Пияцтво здавна вважалося однією з моральних вад та проблем людства, а тому воно, як і все негативне, концептуалізується людською свідомістю досить об'ємно, чим і пояснюється висока щільність вербалізації концепту DRUNK (63 КФО). Тверезий стан HUMAN BEING визнається як норма, а тому не викликає особливої уваги та реакції, отже, не провокує появи дуже великої кількості одиниць (усього 6), як-от: (as) *sober as a judge / as a parson, (as) dry as a fish* тощо.

КФО, що вербалізують гіпоконцепт DRUNK, вказують на те, що такий стан дуже часто асоціюється із представниками окремих соціальних верств населення чи професійних груп, які начебто більше, ніж інші, випивають: (as) *drunk as a barmaid / as a tinker / as a cobbler / as a piper / as a fiddler / as a sailor / as a beggar* та інші. Образна мотивація таких одиниць має здебільшого архетипний характер і демонструє не стільки зневагу до представників зазначених професій, скільки взагалі негативне ставлення до пияцтва як явища. До того ж носії англійської мови приписують зловживання алкоголем не тільки зазначеним, але й вищим верствам свого суспільства – лордам, герцогам, пор.: (as) *drunk as a lord, (as) drunk as an Irish duke (in a potato patch)* тощо.

Незважаючи на активну участь у формуванні КФО гіпоконцепту DRUNK образів-еталонів професійної сфери, провідну роль відіграє все-таки зооморфна, яка становить тут 34%. Так, часто одиниці цього гіпоконцепту виникають у результаті уподібнення HUMAN BEING у стані сп'яніння вигляду або поведінці тварин. Наприклад, вираз (as) *drunk as a pig* умотивований образом ненажерливої свині, яка, наївшись / напившись, валяється будь-де; (as) *fit as a flea* – образом блохи, що напилася крові; (as) *drunk as an ape (a monkey)* – образом мавпи, яку часто для розваг напувають спиртным; *drink like a horse* – образом спраглого коня, що допався до води тощо. Семантика значної кількості таких одиниць має універсальний характер, як-от: англ. (as) *drunk as a pig* – нім. *besoffen wie ein Schwein* – укр. *п'яний як свиня* – рос. *пьян как свинья*.

П'яний стан вербалізується носіями англійської мови часто досить специфічно завдяки неочікуваному вживанню в багатьох КФО начебто й загальнозживаних і зрозумілих лексем: (as) *drunk as muck / as a wheelbarrow, (as) tight as a brick / as a drum, look like a sheet in the wind* тощо.

У мотиваційній основі багатьох КФО лежать унікальні образи, як-от: *walk like a Virginia fence* (амер.) – «йти як п'яний, хитаючись» (образ форми кордону штату Вірджинія, США), (as) *tipsy as a thrush in a vineyard* – образ дрозда, який, об'ївшись перестояним виноградом, трохи п'яніє. Стан п'яної ЛЮДИНИ, її «сяючий від щастя» і специфічний вираз обличчя покладені в мотиваційну основу низки КФО, у яких як суб'єкти порівняння вжиті артефакти й об'єкти, що випромінюють світло, як, наприклад: *look lit up like a Christmas tree / like a church / like a lamp / like a Broadway / like a main street / like a store window*. Окремі одиниці цього гіпоконцепту позбавлені логічної мотивації, оскільки побудовані шляхом римунання: (as) *full as a bull, (as) drunk as a skunk* тощо.

Більшість одиниць, що вербалізує гіпоконцепт DRUNK, характеризуються негативною оцінністю, що імпліцитно закодовано навіть у самих образах-еталонах цілої низки АКФО: (as) *drunk as bog, (as) drunk as muck, (as) drunk as a pig* тощо, які спонукають англійськомовний етнос ставитися до п'янства як до морального бруду і небезпечного явища будь-якого суспільства.

З позиції гендеру більшість АКФО гіпоконцепту DRUNK мають маскуліне маркування, оскільки ця вада більш притаманна все-таки чоловічій частині будь-якого суспільства.

6. Опозиція, що стосується окремих проявів фізичного стану (манери поведінки, рухів, ходи): а) QUICK, ACTIVE – б) SLOW, INACTIVE: а) – (as) *fast / quick as an arrow / as a bird / as a bullet / as a greyhound / as lightning / as mind, (as) active / agile as a monkey, (as) brisk as a bee / as a wasp, (as) nimble as an eel / as a squirrel, run like the wind*; б) – (as) *slow as a tortoise / as a snail / as molass (in January), (as) awkward as a bull in a china shop, (as) clumsy as a cow on a bicycle / as a hog on ice / as a puppy* тощо.

Аналіз КФО на позначення обох гіпоконцептів цієї опозиції засвідчує суперечливе ставлення носіїв англійської мови до зазначених ознак HUMAN BEING. Так, з одного боку, спостерігається негативне ставлення до незграбності, вайлуватості ЛЮДИНИ, до надто повільного виконання нею справ: *like a sleepy fly /*

like a tired butterfly / like molasses in January тощо, а з іншого – цілком очевидним є застереження щодо *поспінності* в діях, що характерно і для носіїв інших європейських мов, пор.: англ. *The greater hurry, the worse the speed* – укр. *Тимше їдеш, далі будеш* – нім. *Eile mit Weile* – рос. *Тимше едешь – дальше будешь* – пол. *Kto wolniej jedzie, ten dalej zajedzie*.

Фізична ознака *швидкості, прудкості* HUMAN BEING асоціюється з образами-еталонами з різних концептуальних сфер, зокрема: **а)** зооморфної: *(as) fast / quick as a hare / as a deer / as a lizard, (as) nimble as a goat / as a squirrel* (38%); **в)** природоморфної: *(as) fast as lightning / as wind* (18%); **б)** предметно-артефактної: *(as) fast as an arrow / as a bullet; go / run like a rocket* (10%) тощо.

Повільність, незграбність, вайлуватість англломовна ЛЮДИНА асоціює з такими ж ознаками і поведками представників зоонімної сфери: *(as) clumsy as a puppy, (as) slow as an ox, (as) dull as a sleepy fly*, що загалом становить тут 55%.

Семантику чималої кількості КФО обох гіпоконцептів можна вважати, з одного боку, універсальною: англ. *run around like a squirrel in a cage* – укр. *вертітися як білка в колесі* – рос. *вертеться как белка в колесе*; або: англ. *(as) slow as a snail* – укр. *повільний як слимак* – рос. *медленный как улитка* – нім. *langsam wie eine Schnecke*. З іншого боку, багато одиниць цієї опозиції вражають оригінальністю своїх образних асоціацій, не характерних для носіїв інших мов: *(as) brisk as a bottled ale, be like full of beans, run like bandicoots before a bushfire / like a chicken with its head cut off / like a blue-arsed fly, (as) clumsy as a cow on a bicycle*. Щодо оцінності, то одиниці першої складової частини гіпоконцепту здебільшого мають позитивну конотацію (86%), другої – негативну (100%).

7. Опозиція за загальним зовнішнім виглядом та фізичним станом HUMAN BEING: **а)** YOUNG – **б)** OLD: **а)** – *(as) green as grass / as a gooseberry / as a cabbage / as a leek*; **б)** – *(as) old as Adam / as Bible / as Eve / as Methuselah (Methusalem), (as) old as time / as the universe / as the hills (mountains), be / look like an old bean / as the old chap / as an old ass* тощо.

У вербалізації гіпоконцепту YOUNG використовується як об'єкт порівняння в основному кольоративна лексема *green*, семантика якої підсилюється такими образами-еталонами, як *grass, gooseberry, cabbage, leek* тощо, тому фітонімна концептуальна сфера становить тут 80%. У разі вербалізації гіпоконцепту OLD цілком очевидним

є домінування антропонімних лексем міфологічної концептосфери (усього 22%), як-от *Adam, Eve, Methusalem*, які і привносять у значення компаративів сему «давність, древність». Тільки окремі КФО містять у своєму складі такі загальноживані лексеми, як *hills, mountains, time, universe* тощо. З погляду аксіології одиниці цієї опозиції є контекстуально залежними і можуть містити як позитивну, так і негативну оцінку.

У концепті PHYSICAL STATES можна виокремити низку інших дихотомічних опозицій, наприклад:

а) WELL-FED – **б)** HUNGRY: **а)** – *(as) full as a boot / as a tick / as a tun* тощо; **б)** – *(as) hungry as a bear / as a church mouse / as a hawk, (as) greedy as a dog / as a pig / as a wolf, eat like a pig / like a wolf / like a horse*;

а) GOOD EYESIGHT – **б)** BAD EYESIGHT: **а)** – *(as) sharp as a blade / as a needle, have eyes like gimlets / like a hawk / like an eagle* тощо; **б)** – *(as) blind as a bat / as a beetle / as a brickbat / as a mole / as an owl* та інші;

а) SLEEPY, LANGUID, ENERGYLESS – **б)** UNSLEEPY, ENERGETIC: **а)** – *(as) sleepy as a coala / as a an autumn fly / as a tired butterfly, sleep like a child / like a dog*; **б)** *(as) fresh as a bean / as a daisy / as a dewdrop / as a flower in May* та інші.

Висновки і пропозиції. Загалом концепт PHYSICAL STATES вербалізують 745 КФО, що становить, за даними нашої картотеки, 25,9% від загальної кількості одиниць макроконцепту HUMAN BEING. Окремі гіпоконцепти, як-от: HEALTHY, STRONG; QUICK, ACTIVE; DEAD, DRUNK, виявляють надзвичайно високу щільність вербалізації, що свідчить про важливість цих фізичних ознак для носіїв англійської мови. У формуванні КФО концепту PHYSICAL STATES домінують образи-еталони таких концептуальних сфер, як зооморфна (30,9%), предметно-артефактна (18,6%), фітоморфна (8,9%) та речовинно-мінералогічна (7,5%).

Відсоткове співвідношення негативно-оцінних КФО до позитивно-оцінних становить 46 : 39%, решту відсотків формують нейтрально-оцінні й амбівалентні фразеологізми (відповідно 12 : 3%). Таке домінування негативно-оцінних одиниць пояснюється більш гострою емоційною реакцією ЛЮДИНИ саме на негативні ознаки, що і зумовлює оцінну асиметрію у складі компаративно-фразеологічних номінацій досліджуваного концепту.

Список літератури:

1. Алешин А. С. Устойчивые сравнения шведского языка, характеризующие человека (лингвокультурологический аспект) : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Санкт-Петербург, 2011. 24 с.

2. Англо-український словник компаративної фразеології / уклад. К. І. Мізін. Кременчук, 2010. 120 с.
3. Англо-український фразеологічний словник / уклад. К. Т. Баранцев. 2-ге вид., випр. Київ : Т-во «Знання»; КОО, 2005. 1056 с.
4. Билиця У. Я. Дихотомічні мікроконцепти «красивий» – «некрасивий» в англomовній картині світу засобами компаративної фразеології. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Філологія»*. Івано-Франківськ, 2015–2016. Вип. 44–45. С. 153–160.
5. Билиця У. Я. Дихотомічний характер концепту «людина» у мовній картині світу. *Дискурсні стратегії лінгвістики XXI ст.* : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 24–25 листопада 2011 р. Львів : Видав-во Львівського нац. ун-ту імені Івана Франка, 2011. С. 74–76.
6. Жарікова В. В. Фразеологізми на позначення фізичного стану людини в новогрецькій, українській та англійській мовах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 43. С. 106–109.
7. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми на позначення фізичного стану людини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.
8. Лебедева Л. Ю. Образ человека в компаративной фразеологии чешского языка. *Язык и национальные образы мира* : материалы Международной научной конференции. Майкоп : Изд-во АГУ, 2001. С. 152–156.
9. Мізін К. І. Компаративна фразеологія : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2007. 168 с.
10. Мізін К. І. Людина в дзеркалі компаративної фразеології : монографія. Київ ; Кременчук : Щербатих О. В., 2011. 448 с.
11. Обіход І. В. Німецькі фразеологізми на позначення фізичного стану людини: ідеографічна характеристика. *World ad science*. January 2018. № 1 (29). Vol. 6. P. 38–46. URL: <http://ws-conference.com/>.
12. Печенікова Л. М. Компаративні фразеологічні одиниці на позначення здоров'я людини. *Science and Education a New Dimension* : Philology. Budapest, 2013. I (3). Issue 13. P. 121–123.
13. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук та ін. Київ : Абрис, 2002. 743 с.
14. Cambridge Dictionary Online. Educational resource. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>.
15. Cambridge International Dictionary of Idioms. URL: <http://itools.com/tool/cambridge-international-dictionary-of-idioms>.
16. Collins English Dictionary. URL: <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.

Bylytsia U. Ya. THE ENGLISH COMPARATIVE PHRASEOLOGY DENOTING THE CONCEPT PHYSICAL STATES

The article is based on the anthropocentric paradigm of linguistics and is devoted to the issue of verbalization of the concept PHYSICAL STATES by English comparative phraseological units. Its relevance is due to the general focus of modern linguistic studies on the analysis of linguistic means of representation of various culturally significant concepts, where the macroconcept HUMAN BEING and one of its components – the concept PHYSICAL STATES are the central ones.

The comparative phraseological units are chosen as an object of analysis in this article because these units are largely semantically and nominatively orientated to designate HUMAN BEING, and therefore are able to characterize their qualities, actions and deeds. On the material of these language units the description of the studied concept is carried out.

In the research a dichotomous approach to modeling the structure of the concept under study is used, which is due to the dual and polar nature of features and characteristics of HUMAN BEING in general and PHYSICAL STATES in particular. The features of the concept, such as “strong – weak”, being verbalized by comparative phraseological units, are considered to be dichotomous oppositions, as their components oppose each other in content and value. The article analyzes the oppositions related to a number of conceptual physical features of HUMAN BEING in general health, appearance and complexion, certain manifestations of physical condition (behaviors, movements, actions), age, etc. At the same time, the article carries out a system-ideographic classification of comparative phraseological units that verbalize these features, as well as a partial analysis of their semantics in terms of cognitive linguistics and linguo-cultural studies.

In total, the concept PHYSICAL STATES is verbalized by 745 comparative phraseological units and they state 25.9% of the total number of units of the macroconcept HUMAN BEING. The analysis of the evaluation component of the concept under study revealed that the percentage of negatively charged comparative phraseological units to positively charged ones is 46 : 39%, the remaining percentage is formed by neutrally charged and ambivalent phraseological units (respectively 12 : 3%). The research also revealed that the formation of units that verbalize the concept PHYSICAL STATES is dominated by zoomorphic (30,9%), object-artifact (18,6%), phytomorphic (8,9%) and material-mineralogical (7,5%) conceptual areas.

Key words: anthropocentrism, phraseology, comparative phraseological unit, dichotomy, dichotomous opposition, concept, macroconcept.